

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI BAĞLAMINDA YUSUF AKÇURA'DAN BİR TARİH YORUMU: “TÜRKLERİN, CERMENLERİN VE SLAVLARIN MÜNÂSEBÂT-I TÂRİHİYYELERİ”

Mehmet Kaan ÇALEN*

ÖZET

Yusuf Akçura, 19 Kasım 1914 tarihinde, Türk Ocağı'nda Türk, Cermen ve Slavların Münâsebât-ı Tarihîyyeleri” başlıklı bir konferans verdi. İlk planda, başlıktan hareketle Akçura'nın bir tarih konferansı verdiği düşünülebilir. Ancak bu tarihî meselenin Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girdiği günlerde ele alınmış olması ilginçtir. Tam da büyük bir savaşın ortasında oldukları günlerde Türklerin, Cermenlerin, Slavların tarihî ilişkilerine dair bir şeyler söylemek kaçınılmaz olarak hâl-i hazırda ilişkiler, bilhassa savaş hakkında da bir şeyler söylemek demektir. Nitekim Akçura, söz konusu ilişkileri tarihî bir çerçevede fakat içinde bulunulan savaş durumunu verecek ve meşrulaştıracak şekilde inceler. Türklerin Almanların yanında savaşa girişini, tarihte gördüğü iki büyük cereyanla izah eder. Bu cereyanlardan ilki Türkler ile Slavlar arasındaki tarihî çatışmadır. Bu çatışmada Cermenleri, Türklerin stratejik müttefiki olarak mütalaa eder. İkinci büyük cereyan ise İslâmiyet ve Hristiyanlık arasındaki mücadeledir. Akçura, İslâmiyet-Hristiyanlık mücadelesinin son safhasında, İslâm dünyasının müttefiki olarak yine Cermenleri görür. Bu durumu da İngiltere-Almanya rekabeti ile açıklar. Neticede Akçura, tarihî verilerden hareketle, Osmanlı devletinin Almanların yanında birinci dünya savaşına girişini haklı ve gerekli bulur. Türklerin savaştaki durumunu “tarihî mevzi” şeklinde kavramlaştırır. Türklerin, Slavlara ve İngilizlere karşı Almanların yanında savaşması çıkarlarına ve tarihî konumlarına en uygun olanıdır. Açıktır ki Akçura'nın uzak ve yakın tarihe dair yorumları Osmanlı Devleti'nin savaşa girişini meşrulaştırmaktadır. Fakat Akçura'nın bu konferansı sadece savaşı meşrulaştırmak, belki de savaş kararını veren siyasîlere hoş görünmek maksadıyla verdiğini düşünmek haksızlık olur. Akçura, konferanstaki temel düşüncelerini daha Balkan Savaşları'ndan önce yazdığı çeşitli makalelerle işlemeye başlamıştır. Bu açıdan Akçura'nın düşünceleri sadece I. Dünya Savaşı özelinde değerlendirilebilecek pragmatik bir duruşun ürünü değildir.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Akçura, Birinci Dünya Savaşı, Türk Alman ilişkileri, Türk Rus ilişkileri, Türk İngiliz ilişkileri.

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, mkaancalen@trakya.edu.tr.

ABSTRACT

Yusuf Akcura gave a conference titled "Historical Relations of Turks, Germans and Slaves" on 19 November 1914, at Türk Ocağı. Moving from the title of conference, we can think that Akcura gave a history conference. However this historical issue to be dealt with in the days of the Ottoman Empire entered the First World War is interesting. In the days Ottoman Empire were also in a great war, saying something about historical relations of Turks, Germans and Slaves, was inevitably saying something about war. Indeed, Akcura, analyzed these relations in a historical context but in a way legitimizing the war. He explained Turkey's to the entering the war on the side of the Germans, by two great historical currents. The first of these current was historical conflict between Slaves and Turks. In this conflict, Germans strategic ally of Turks. The second great current was the struggle between Islam and Christianity. Akcura saw the Germans as allies of the Islamic world, in the final phase of the struggle between Islam and Christianity. He explained this situation also, by the England-Germany rivalry. Eventually Akcura, moving from historical data, justified the entry of the Ottoman Empire into the First World War with the Germans and found that it was necessary. He conceptualizes the situation of the Turks in the war, as "historical position". Fighting of the Turks alongside the Germans againts the British and Slaves was most suitable to the their interests and historical position. Obviously, reviews of Akcura'a about distant and recent history, legitimized the entry of the Ottoman Empire into the war. But, it would be unfair to think about Akcura giving this conference only to justify the war and look nice to politicians who made the decion of the war. Akcura, had begun to develop the basic ideas of the concerence with various articles written before the Balkan Wars. From this perspective, Akcura's thoughts was not the product of a pragmatic stance that could be evaluated only in the context of the First World War.

Keywords: Yusuf Akcura, First World War, Turkish-German relations, Turkish-Russian relations, Turkish-British relations.

Yusuf Akçura, 19 Kasım 1914 tarihinde, Türk Ocağı'nda "*Türk, Cermen ve Slavların Münâsebât-ı Târihîyyeleri*" başlıklı bir konferans verir. İlk planda, başlıktan hareketle Akçura'nın bir tarih konferansı verdiği düşünülebilir. Ancak bu tarihî meselenin Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girdiği günlerde ele alınmış olması ilginçtir. Tam da büyük bir savaşın içerisinde oldukları günlerde Türklerin, Cermenlerin, Slavların tarihî ilişkilerine dair bir şeyler söylemek kaçınılmaz olarak hâl-i haırdaki ilişkiler, bilhassa savaş hakkında da bir şeyler söylemek demektir. Nitekim Akçura da söz konusu ilişkileri tarihî bir çerçevede fakat içinde bulunulan savaş durumunu verecek ve meşrulaştıracak şekilde inceler.

Akçura'nın konferans metni aynı yıl İstanbul'da basılarak "Türk Yurdu Kütüphanesi" tarafından dağıtılmıştır. Bu metin makalemizin dayandığı temel belgedir ancak aslında söz konusu metin de büyük ölçüde Akçura'nın

daha önce Sırât-ı Müstakîm mecmuasında yayımladığı “*Türkler ve Slavlar*” ve “*Almanya, İngiltere, Türkiye ve Âlem-i İslâm*” başlıklı makalelere dayanmaktadır. Ayrıca Akçura, II. Meşrutiyet’ten önce kaleme aldığı çeşitli yazılarda konuyla uzaktan-yakından ilgili bazı düşünce parçaları paylaştığı gibi II. Meşrutiyet’in bilhassa I. Dünya Savaşı’na denk düşen yıllarında konuya temas etmeye devam etmiş ve daha önemlisi Cumhuriyet döneminde de konferanstaki argümanlarına atıfta bulunmaktan imtina etmemiştir. Bu bağlamda II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Cumhuriyet gibi birbirinden net sınırlarla ayrılan üç ayrı dönem içinde dahi istikrarlı ve tutarlı bir düşünce yapısı ortaya koyabilen Akçura’nın konuyla ilgili olabilecek çeşitli metinleri de konferans metniyle birlikte okunmuş ve değerlendirilmiştir.

Akçura’nın muhtelif vesilelerle tekrar ettiği ve onun tarih düşüncesine dair ipuçları da veren “*Vekâyiin teferruâtına çok kapılmayıp, heyât-i umûmiyesi ihâtalı bir nazarla kavranmaya çalışılsa, tarihte gayr-ı munkatı’, azîm cereyânlar görmek kâbil olur*” (A.Y. 1326d: 453) önermesi, Türklerin, Cermenlerin ve Slavların tarihî münasebetleri etrafında inşa ettiği tarih yorumunun hareket üssüdür. Nitekim Türklerin Almanların yanında I. Dünya Savaşı’na girişini, ayrıntılara takılmadan “*ihatalı bir nazarla*” kavramaya çalıştığı “tarih”ten iki büyük ve kesintisiz cereyân çıkararak izah eder. Cereyânlardan ilki Türkler ile Slavlar arasındaki tarihî kavgadır. Bu kavgada Cermenleri, Türklerin tarihî müttefiki olarak mütalaa eder. İkinci büyük cereyân ise İslâm âlemi ile Hristiyan âlemi arasındaki, İslâm’ın doğduğu günden beri aralıksız devam eden mücadeledir. Akçura, İslâmiyet-Hristiyanlık mücadelesinin son safhasında, İslâm dünyasının müttefiki olarak yine Cermenleri görür ve bu durumu da bir üçüncü fakat yeni bir cereyânla, İngiltere-Almanya rekabeti ile açıklar. Bu üç cereyânın birleşerek hâsıl ettiği netice ise İslâm âlemi ve Türk dünyası için bir ölüm kalım savaşı şeklinde tavsif edilen Birinci Cihan Harbi’dir.

1. Türk-Slav Kavgası ve Tarihî Müttefik Cermenler

Akçura’nın anlatısındaki kurucu unsurlardan birisi Türklerin batıya doğru hareketleridir. Bu unsuru kuvvetlendirmek, daha görünür, musavver kılabilmek için Ahmed Hikmet Beyin, Türklerin batıyı istila edişinin menkıbevi fakat ruhî itibariyle tarihî hikâyelerden daha canlı ve doğru bir tasviri şeklinde tavsif ettiği “Altınordu”sundan da istifade etmektedir. Türklerin batıya yürüyüşü, Avrupa’yı istilası Akçura’nın terminolojisi ile bir tarihî cereyandır. Türkler bu yürüyüşte hâkimdir, galiptir, fâtihtir. Türk hâkimiyeti, Atilla’nın Avrupa’nın zihnî dünyasında yarı Tanrı mertebesine çıkmış olması gibi öğelerle somutlaşır. Atilla’nın ve daha eskilerin açtığı yoldan Türkler muttasıl batıya doğru muzafferane yürümüşlerdir (Akçuraoğlu 1330: 5-6).

Kuzgun Denizi (Hazar Denizi) ve Kafkas Dağları Türklerin batıya doğru yürüyüşünü sağ (kuzey) ve sol (güney) olmak üzere iki kola ayırır. Sağ kol Hazar Denizi’nin ve Kafkas Dağları’nın kuzeyinden geçerek doğu Avrupa’yı, sol kol ise Horasan’dan geçerek Azerbaycan’ı, Kafkas Dağları’nın güneyindeki ovaları, İran yaylalarını, El Cezire ve Şam diyarlarını ve nihayet Anado-

lu'yu hâkimiyeti altına alır. Bu iki kol da, iki asırlık bir farkla Slavlarla karşılaşır. Slavlarla ilk teması kuzey kolu yapar: "*Şimâl kolunun pişdârları şarkî Avrupa ormanlarında ağaç kütüklerinden mamûl kulübelerde yaşar, yayan gezer, uzun boylu, ak benizli, sarı saçlı bir kavme, Slavlara rast geldiler.*" (A.Y. 1326d: 454, Akçuraoğlu 1330: 7)

Bu karşılaşma ile birlikte iki büyük ırkın, Türkler ile Slavların, asırlarca sürececek tarihî kavgası da başlar. Akçura, mücadele eden bu iki büyük ırkı, iki ayrı yaşam tarzının ve dünya görüşünün temsilcisi gibi telakki eder: Atlı ve göçebe Türkler ile yaya ve oturak Slavlar mücadele etmektedir (A.Y. 1326d: 454, Akçuraoğlu 1330: 7). Bu denklemde atlı göçebe medeniyetin karşısında yerleşik ve yaya medeniyet yer almaktadır. Türk-Slav kavgasının ilk perdesinde Kuzey Türk kolu, Cengiz ve Batu Hanlar zamanında bütün kuzey Slavlarını hâkimiyetleri altına alırlar; Batu Han'ın kurduğu Altınordu Hanlığı bütün Rusya'ya hâkim olur. Ancak Akçura, Türklerin Slavlar üzerindeki hâkimiyetini taşkın nehirlerin ovayı kaplaması kabilinden çok sathî bulur: "*Türklerin şimâl ovasını istilâsı, o ovalarda akan büyük nehirlerin taşmasına benziyordu: bu nehirler her ilkbahar yataklarından çıkarak ovayı basarlar. Bir iki hafta geçer geçmez zaten az derin olan bu su çekilmeye başlar, ötede beride adacıklar baş gösterir, su yüzü parçalanır, sonra bu adacıklar birbirine bitişirler, nihayet su büsbütün çekilip, kara eski hâliyle tekrar meydana çıkar. Büyük Altınordu Hanlığı da pek çabuk parçalandı. Kasım, Kazan, Astarhan, Kırım küçük hanlıklarına bölündü. Bunların aralarında müstakil Rus beylikleri kendilerini gösterdiler. Sonra bu beylikler büyüyerek, beylerinde ittifaklar akdederek Hanlıkları sıkıştırdılar, nihayet birleşip Altınordu bâkâyasını tamamen yeryüzünden kaldırdılar.*" (A.Y. 1326d: 454, Akçuraoğlu 1330: 8-9)

Üstte han ve mirzalarının liderliğindeki Türk-Tatar ordusu, altta ise knezlerinin idaresindeki Rus avamı olmak üzere Türk hâkimiyeti ile birlikte Rusya'da iki ayrı toplumsal tabaka oluşmuştu (Akçuraoğlu 1329: 49). Türkler, hâkimiyetleri altına aldıkları Slavların dinlerine, siyasî ve içtimâî teşkilâtına karışmamışlar, dinî işleri papazlara, dahilî idareyi de yerel beylere bırakmışlardı. Yerli ahali ile hiçbir münâsebet kurmayan Hanların bu hoşgörülü siyaseti, kuzey Slavlarının bekâsını temin etmiş, hatta onları Katolik medeniyeti içinde eriyerek millî ve dinî kimliklerini kaybetmekten korumuştur (A.Y. 1326d: 454, Akçuraoğlu 1330: 8).

Güneyden ilerleyen Türk kolu ise Osmanlıların idaresinde Balkanlara geçmiş ve kuzeydeki kardeşlerinden iki asır sonra burada yine Slavlarla, güney Slavlarıyla karşılaşmıştı. Güney Slavları da ormanlarda yaşayan, piyade ve ziraatçı adamlardı. Osmanlı Türkleri de kuzeydeki Türkler gibi Slavları Türk töresine göre yönetmişler, aldıkları vergi karşılığı onların dinî ve içtimâî işlerine karışmamışlardı. Akçura kuzeyde olduğu gibi Balkanlarda da Türk idaresinin Slav millî kimliği üzerinde müspet ve koruyucu bir etki yaptığını belirtir. Türklerin hoşgörülü siyaseti hem Slavları Türkleştirmemiş, hem onları Rumlaşmak ve Latinleşmek tehlikelerinden korumuş, hem de zamanı geldiğinde Türk hâkimiyetinden kolayca sıyrılabilmelerini temin

edecek sosyokültürel şartlar için zemin hazırlamıştır (A.Y. 1326d: 454, Akçuraoğlu 1330: 10). Akçura, bu müspet etkinin yanında Slav millî kimliğinin oluşumunda Türklere duyulan kinin tayin edici rolüne de dikkat çeker. Türk hâkimiyeti Slavlar üzerinde bir aksülamel yaratmış, hem kuzeyde hem güneyde Türk ve Müslüman düşmanlığı şekline bürünerek Slav millî kimliğinin oluşumunda negatif yönden de bir tesir icrâ etmiştir. Akçura, Napolyon’un istilâ hareketinin İtalya ve Almanya’da yarattığı neticeyi Türk istilâsının daha 15. yüzyılda Rusya’da icrâ ettiğini ifade eder. “*Türk-Tatar hâkimiyeti küçük, müstakil ve birbirine rakip knezlikler arasındaki münâsebeti arttırıp lisân ve cinsçe farksız bu halkın birleşmelerine yol açmıştı* (Akçuraoğlu 1329: 50).” Ve daha önemlisi “*Türkler aleyhindeki harb, dâima bir nevi ehl-i salîb muhârebesi, bir nevi cihâd-ı mukaddes mâhiyetini almaktaydı* (Akçuraoğlu 1336: 37).” Ezici olmamasına rağmen iki asırlık Türkler hâkimiyeti, sadece siyasî ve ruhanîlerde değil halkta bile Türklere ve Müslümanlara karşı millî bir kin doğurmuştu (Akçuraoğlu 1336: 34-35).

16. asırdan itibaren Türkler ile Slavlar arasındaki hâkim-tâbi ilişkisi değişmeye ve kuzeyden güneye doğru ilerleyen Ruslar hâkim, Türkler mahkûm mevkiine geçmeye başlar (Akçuraoğlu 1336: 19). Son Bizans imparatoru Konstantin Paleolog’un yeğeni Sofya ile evlenerek Bizans’a veraset hakkı kazanmak isteyen Moskova Büyük Knezi 3. İvan, Paleologların iki başlı kartalını da arma ittihaz etmek suretiyle bu veraset hakkını görünür kılmaya çalışıyor ve böylece Rus hedeflerinin nereye kadar uzandığını izhar ediyordu. Torunu 4. İvan ise daha ileri giderek Çar unvanını alır. Daha önemlisi Altınordu Hanlığını yenen 3. İvan, Rusya İmparatorluğu’nun nüvesini teşkil eden Moskova Knezliği’ni Altınordu boyunduruğundan kurtararak dağılık Rusya’yı birleştirmeye çalışırken, 4. İvan da Astarhan ve Kazan hanlıklarını istilâ ederek kuzeyde Kırım Hanlığı’ndan gayri müstakil bir Türk devleti bırakmaz. Netice itibariyle Türklüğün kuzey kolu, 16. asırda Slavlar tarafından yenilip tamamen esaret altına alınır (A.Y. 1326d: 454-455, Akçuraoğlu 1330: 11-13).

Bu noktada Akçura, Cevdet Paşa’ya da başvurarak Osmanlı hâricî siyasetine bazı tenkitler yönelir. Kırım Hanlığı’nı da bu tenkitlerden masun tutmaz. Ancak ilgili metinler iyi okunduğunda, tenkitlerin hâricî siyaset kadar hâricî siyasetin üzerinde yükseldiği dâhilî siyasete de yönelik olduğu ve aslında Akçura’nın daha çok Osmanlı İmparatorluğu’nun kimlik siyasetini/siyasetsizliğini tenkit ettiği anlaşılmaktadır. Fatih devrine kadar birbirlerinden pek haberdâr olmayan Türklüğün kuzey ve güney kolları, İstanbul’un fethinden sonra Kırım süvarileri vasıtasıyla irtibat tesis edebilmişlerdi. Akçura, bu irtibatın gecikmiş olduğunu ancak yine de tümünden ümitsiz bir noktada gerçekleşmediğini belirtir. Osmanlılar, İstanbul’u fethedecek kadar güçlüydüler ve kendi kudretlerinin zirvesine doğru yol almaktaydılar. Dolayısıyla kuzeydeki kardeşlerine yardım etmeleri çok zor değildi (A.Y. 1326d: 454, Akçuraoğlu 1330: 10-12).

15. asrı Türk dünyası açısından en büyük hataların yapıldığı bir zaman dilimi olarak mütâlaa eden Akçura’nın ilk tenkidi kuzey ve güney kolu ara-

sında aracılık vazifesi üstlenen Kırım Hanlığı'nın bu vazifeyi hakkıyla ifâ etmemesine dairdir. Kırım Hanlığı kuzey Türklüğünün vaziyetini ve Rusların emellerini Osmanlı Devleti'ne anlatmakla mükellefti. Oysa Akçura, Kırım Hanlığını, kuzey Türklüğünü kendi çıkarları için gözden çıkaracak kadar bencil davranmakla itham eder. Bu sırada Kuzey Türklüğü kumandanlarının ehliyetsizliği ve geçimsizliği sebebiyle parçalanmış durumdaydı. Hatta Ruslar karşısında her gün gerilemelerine rağmen hanlar birbirlerine karşı Ruslarla ittifak yapacak kadar gaflet içindeydi. Başta Kırım Hanlığı olmak üzere bütün kuzey Türklüğü hakkında bu değerlendirmeleri yapan Akçura, daha yumuşak olmayan bir üslûpla Osmanlı Devleti'ni de tenkit eder. Türk dünyasının kuzeyinde bütün bu hâdiseler cereyan ederken, Osmanlıların onlara yardım etmesi imkân dâhilindeydi. Oysa Osmanlılar kuzeydeki Rus ilerleyişinin kendileri için de tehlikeli olacağını göremiyorlardı. Nitekim 3. İvan kuzey Türklerini yener yenmez güney Türklerine saldırmanın ve bu suretle Osmanlı idaresindeki mahkûm dindaş ve ırkdaşlarını kurtararak bütün Ortodoks âlemine hâkim olmanın yollarını aramaya başlamıştı (A.Y. 1326d: 454-455, Akçuraoğlu 1330: 12-14).

Osmanlıların Kazan ve Deşt-i Kıpçak taraflarına ehemmiyet vermemesini, dikkatlerini Macaristan ve Hırvatistan taraflarına yöneltmesini tenkit eden Cevdet Paşa da Kafkas, Ejderhan ve Kazan ahalisini "*karabet-i mücâneset ve ittihâd-ı mezheb ve diyânet*" (din ve milliyet birliği) sayesinde kolaylıkla Osmanlı idaresi altına almanın mümkün olduğunu, buradan doğacak güç ile Macaristan taraflarını da elde tutabilmenin imkân dairesine girebileceğini iddia eder. Ne var ki Osmanlı Devleti böyle bir siyasete/fikre sahip değildir ve bu husus en çok Rusya'nın işine yaramıştır (Cevdet 1309: 241-242). Akçura, Cevdet Paşa'nın tavsiye ettiği bu siyaseti, "*Devlet-i Osmâniye'nin yalnız dinen değil lisân ve ırk cihetiyle de mütecânis memâlikte teves-süe sarf-ı himmet eylemesi*" şeklinde tanımlar (Akçuraoğlu 1336: 56). Hatta bu düşünceleri sebebiyle Cevdet Paşayı, "*siyâsî Türkçülük*" ve "*bütün Türk-lük*" fikrine uzak görmez (Akçuraoğlu 1928b: 327-328). Cevdet Paşanın bu tezleri, Akçura'nın Osmanlılığa karşı eleştirilerinin önemli bir aracı olur. Akçura, İstanbul'un fethinden sonra Rusların ne kadar üzüldükleri izhâr eden birçok tarihî ve edebî belgenin olduğunu ancak Kazan ve Astarhan'ın düşmesinden sonra Osmanlı Türklerinin neler hissettiklerine dair bir bilginin olmadığını söyler (A.Y. 1326d: 455). Osmanlıların hatası, sadece kuzey Türklüğüne ilgisizliğinden ibaret değildir. Osmanlı Türkleri, kendilerinden 5-6 asır önce orta Tuna havzasına gelip ordu kuran Hun-Ogur kardeşlerini de tanımamışlar, önce Hun-Ogur kardeşleriyle, sonra da Cermenlerle bitmez tükenmez savaşların içine girmişlerdir (Akçuraoğlu 1330: 10-11).

Kuzey ve güney Türklüğünün yukarıda zikredilen hataları, Rusların güçlenmesine ve kuzeyden güneye doğru Türk illerini istilâ etmesine yol açar. Kuzey Türklüğünü hâkimiyeti altına alan Ruslar, Petro ve 2. Katerina zamanlarında güney Türklüğüne yönelirler, Kırım hanlığını ezerler, o zamana kadar bir Türk gölü olan Karadeniz'in kuzey sahilini ele geçirirler ve nihayet Osmanlı idaresindeki Hristiyan unsurları dinî ve millî birlikten isti-

fade ile ayaklandırarak Türkleri Balkanlar’dan tamamen atmanın ve Ortodoks âleminin yegâne hâkimi olarak Ruslar eliyle Bizansı ihyâ etmenin imkânlarını yoklamaya başlarlar (A.Y. 1326d: 455, Akçuraoğlu 1330: 13-15). Türkler 1683 tarihinden itibaren sürekli Avrupa’da gerilemiş ve genellikle de Türklerin bıraktığı araziye Ruslar yerleşmiştir. Coğrafi konumu ve iktisadî menfaatleri gereği sıcak denizlere inmek zorunda olan, aynı zamanda dinî ve millî sebeplerle de İstanbul’u almak isteyen Rusların bu siyaseti, Osmanlı Devleti’nin çöküşündeki en mühim amillerden birisi olmuştur (Akçuraoğlu 1336: 33-35).

Katerina’nın torunu I. Nikola zamanında Ruslar, ricât etmekte olan Türklere üç koldan hücum eder. Birinci kol, Karadeniz’in batısından dolaşarak Balkanlar’dan geçer ve İstanbul’a doğru ilerler. İkinci kol, Türk dünyasını ikiye bölmek üzere Karadeniz ve Hazar Denizi arasından Kafkasları aşarak Erzurum ve Tebriz’e doğru merkezî bir taarruz yapar. Üçüncü kol, Orta Asya’ya yönelerek Türklerin ricât yolunu kesmek ister. Nikola’nın oğlu Aleksandır, bu genel hücumu güney Slavları’nı da katar ve batının kolunun ilerleyişini Karadağlıların, Bulgarların, Sırpaların yardımıyla İstanbul kaplarına kadar getirir. Merkez kol, Kafkas Türklerini tamamen hâkimiyeti altına alır ve Slavlığa Fırat ve Dicle yolunu açar. Kırgız bozkırlarını ve Türkmen çöllerini aşan Şark kolu ise Merv, Semerkand, Hokand gibi en mühim Türk merkezlerini zapt ederek Hive ve Buhara Hanlıklarını hâkimiyeti altına alır ve Türklüğün kaynağı olan Altındağ ve Tanrı Dağları’na kadar ilerlemiş olur. Bu suretle Slavlar, Türk dünyasını sağından ve solundan iki büyük demir kısılcın içine almış ve Türk dünyasının tam kalbine, yani Kafkasya ve Azerbaycan’a, koca bir hançer saplamış olur (A.Y. 1326d: 455, Akçuraoğlu 1330: 15-17).

Türkler, yönettikleri Slavlara tarih boyunca alicenap bir tarzda davranmış, onların dinlerine, adetlerine, içtimâî yapılarına karışmamışlardır. Ancak Slavların Türklere mukabelesi aynı şekilde olmamıştır: “*Slavlar ise bilakis Türkleri Hristiyanlaştırmaya, Slavlaştırmaya, dağıtmaya, hâsılı yok etmeye çalışıyorlar: Asyâ-yı vustâ sahrâlarına, mâverâ-yı Kafkas ovalarına muttasıl Ortodoks misyonerleri gönderiliyor, millî mektebler kapatılıp Slavlığa temsil mektepleri açılıyor, Rus muhâcirleri sevk olunup yerliler sıkıştırılıyor, dağıtılıyor; Avrupa-yı Rûsîdeki Türkler, ictimâen, şimdi Ruslar’dan pek az farklıdır; Sırbîye’de, Karadağ’da Türk hiç kalmadı; Bulgaristan’da Türkler’in hâli günden güne tahammül-fersâ oluyor. El-hâsıl, Türkler’in Slav âlemine hâkimiyetleri sathî ve muvakkat idi; Slavlar ise mukabil istilâlarının derin ve müebbed olmasına çalışıyorlar...*” (A.Y. 1326d: 455)

Türklerle Slavların tarihî münâsebetleri ana hatları ile böyledir. Akçura, Sırat-ı Müstakim’deki “Türkler ve Slavlar” isimli makalesinde ana çatısını bu şekilde kurduğu anlatıya, 19 Kasım 1914 tarihinde Türk Ocağı’nda verdiği konferansta yeni bir unsur olarak Cermenleri de eklemek suretiyle kurguyu günceller. Sırat-ı Müstakim’deki makalenin sonunda Osmanlı Türklerine, “*Slavlığın tarihî düşmanları ile birleşip tedbir kurmayı*” tavsiye ederken (A.Y. 1326d: 455-456), Osmanlıların I. Dünya Savaşı’na dâhil olduğu

günlerde verilen konferansın metninde ise “*Slavlığın tarihî düşmanlarını*” somutlaştırır ve Cermenleri Slavlara karşı Türklerin tarihî müttefiki olarak işaretler. Kuzey Slavları da, güney Slavları da Türkler ile Cermenler arasında bulunuyordu. Bu durum Akçura’nın nezdinde tarihin ve eşyanın doğası gereği Cermenler ile Türkleri Slavlara karşı birer müttefik hâline getiriyordu. “*Bin yıl kadar evvel Slavları şarktan Türk fatihlerinin atik atları çiğnerken garptan da Cermen şövalyelerinin demir elleri sıkıyordu. Türkler ve Cermenler, daha o zamanlar Slavların ileride kendilerine verebileceği zararları görmüşçesine onların gelişmesine müsaade etmek istemiyorlardı* (Akçuraoğlu 1330: 7).” Görüldüğü gibi Akçura’nın anlatısında Türk-Cermen ittifakı bin yıllık bir arka plâna sahiptir ve ortak düşman karşısındaki menfaat birliğinden kaynaklanan oldukça gerçekçi bir zeminde gerçekleşmektedir (Akçuraoğlu 1330: 7-10). Bu kadim Türk-Cermen ittifakının, tam da Osmanlı Türklerinin Almanların yanında Rusya’ya karşı savaşa girdiği günlerde Osmanlı kamuoyuna hatırlatılması manidardır. Aslında anlatının zayıf bölümlerinden birisi burasıdır. İlerde kendilerine verebilecekleri muhtemel zararları hesaba katarak Slavların gelişmesini önlemek için Türklerin Cermenlerle iş birliğine girişi iddiası, Akçura’nın daha önce bahsettiği Türklerin Slavlara yönelik alicenap siyaseti ve Osmanlı Devleti’nin Rusya ve Türk Hanlıklarına ehemmiyet vermemesiyle çelişmektedir.

Akçura, “*şâyân-ı dikkat bir şey vardır ki bin yıl evvel Slav âlemine karşı Türk ve Cermenlerin menâfi-i müşterekesi sabit olmuş olduğu hâlde, son asırlarda bu husus tamamen unutulmuş gibiydi* (Akçuraoğlu 1330: 15).” ifadesiyle uzak tarihten yakın tarihe gelir. Rusların Türkler aleyhindeki büyük harekâtından Cermenlerin ilk başlarda pek etkilenmediklerini belirtir. Macar asıllı Kont Androssy’nin 93 Harbi sürecindeki Türk yanlısı tutumundan hareketle Macarların süreci daha iyi okuduğu kanaatindedir. Savaşın sona Yeni Almanya İmparatorluğu Cermenleri de Türklerin hayatına ve Osmanlı Devleti’nin bekâsına daha fazla önem vermeye başlar, Bismark İstanbul ve Irak yollarını Ruslara kapamaya çalışır ve nihayet 19. asrın son seneleleri itibarıyla tarihî menfaatlere de uygun olarak bir Cermen-Türk ittifakından bahsedebilmek mümkün hâlde gelir (Akçuraoğlu 1330: 16-17, 28). Osmanlıların yerine geçecek gücün Rusya olması ve bu durumun güneyindeki Slavlarla meskûn toprakları kaybetmek tehlikesini doğuracak olması sebebiyle Avusturya’nın menfaatleri de Osmanlı Devleti’nin yaşamasından, yani Türk-Cermen ittifakından yanadır (Akçuraoğlu 1329: 12-13).

Son asırlarda unutulmuş Türk-Cermen ortak menfaatleri acaba hangi sebeplerle 19. asrın son çeyreğinde yeniden hatırlanıyordu. Akçura’nın ifadesiyle: “*Bin seneden beri Türkler ve Cermenler arasında asla munkatı olmayan iştirâk-ı menâfi muvâfık bu tecellinin acaba esbâbı ne idi?* (Akçuraoğlu 1330: 17)” Sorunun cevabı İslâm ve Hristiyan âlemleri arasındaki bir başka tarihî mücadele ve cereyânda, bu mücadelede Türklerin oynadığı rolde ve 19. asrın sonlarında ekonomik olarak hızla gelişen Yeni Almanya İmparatorluğu’nun Hristiyan âlemindeki mevkiinde gizlidir (Akçuraoğlu 1330: 18).

2. Bin Yıl Muhârebesi: Âlem-i İslâm ile Âlem-i Nasrâniyyet'in Kavgası

Akçura, Türk-Slav münasebetlerinde takip ettiği yöntemi İslâm ve Hristiyan âlemlerinin karşılıklı münasebetlerine de tatbik ederek yani “*vakâyiin tefer-ruâtına kapılmaksızın heyet-i umûmiyyesini ihâtalı bir nazarla kavramaya çalışarak*” bir ana cereyân tespit etmeye çalışır ve şöyle der: “*tâ zaman-ı Peygamberiden bugüne kadar umûmiyet itibâriyle İslâm ve Nasrâniyyet âlemlerinin inkitâsız, fâsılasız musâraasına tesâdüf ederiz* (Akçuraoğlu 1330: 18).”

“*Âlem-i İslâm ile âlem-i Nasrâniyyet arasında*” 13 asırdır aralıksız devam eden bir kavgaya dikkat çeken Akçura (A.Y. 1326d: 453-454), en geniş mânâsıyla bu kavgadan doğan meselelerin bütünü şeklinde tanımladığı Şark Meselesi’ni de İslâm’ın doğuşu ile birlikte başlatır ve bu bağlamda Kudüs’ün Müslümanlar tarafından alınmasını milât sayar (Akçuraoğlu 1336: 10-11). İslâm ve Hristiyan âlemleri, ilk önce Suriye’de karşılaşır ve yeni dinin verdiği yüksek motivasyon ile Arap süvarileri doğu Roma’yı yener, kısa zamanda Suriye ve Mısır’ı alır. İslâm mücahitleri Hristiyan âlemine karşı iki koldan hareket eder. Güney kolu, kuzey Afrika’dan ilerleyerek Cebel-i Tarık’ı geçer ve Katolik Avrupa’yı İspanya ve Fransa’da yenerek güney batı Avrupa’ya yerleşir. Kuzey kolu ise Suriye ve Anadolu’da ilerleyerek Boğazları geçip Ortodoks Avrupa’nın merkezi olan Konstantiniyye’yi zapt eder. Yürüyüşüne devam ederek Katolik Avrupa’ya yönelir ve Viyana’ya kadar gider. Akçura, eğer iki kol yürüyüşlerini başarılı bir şekilde sürdürebilseydiler orta Avrupa’da birbirlerine kavuşacaklar ve belki Roma’yı da alarak Hristiyan âlemini tamamen yenmiş bulunacaklardı der. Ne var ki Müslümanlar, Puvatya ve Viyana’da yenilerek geri çekilmeye mecbur kalırlar. Hristiyan âlemi de ricât eden Müslümanların peşini bırakmaz ve I. Dünya Savaşı’na kadar gelen süreç içerisinde karşı hücumunu aralıksız sürdürür (Akçuraoğlu 1330: 18-19). Bu itibarla Akçura’nın nazarında Şark meselesi, “*Avrupalılar tarafından Müslümanların eteğine bağlanmıştır; Müslümanlar nereye giderlerse Şark meselesi de arkalarından kalmaz, onları takip eder* (A. Y. 1330a: 10).”

Bu büyük tarihî mücadeleyi Akçura, “*bin sene muharebesi*” şeklinde kavramlaştırır. Bazen tek bir savaşı ve safhası bile asırlar süren bu uzun süreç içerisinde iki taraf da zaman zaman ordugâh değiştirir. Meselâ İslâm dünyası adına mücadeleyi ilk asırlarda Araplar yürütürken daha sonra bu vazifeyi Türkler deruhte eder (Akçuraoğlu 1330: 18, 20-21). Bu açıdan Akçura, İslâm tarihini “*Arap devresi*” ve “*Türk devresi*” olmak üzere ikiye ayırır (Akçuraoğlu 1336: 12-13). İslâmiyet’i kabul etmeye başlayan Türkler hızlı bir şekilde İran, Irak, Arabistan ve Suriye’ye geçerek İslâm dünyasında askerî ve mülkî yüksek memuriyetleri ele geçirirler. Hicrî 3. asrın başlarından itibaren İslâm âleminin siyasî hâkimiyeti Türklerin eline geçer, maddî dayanağı da Türk ordusu olur. Akçura bu olguyu, “*İslâm âlemini bir nevi Türk-İslâm feodalitesinin kaplaması*” şeklinde yorumlayarak Türklerin İslâm dünyasındaki mevkileriyle Cermenlerin Roma’yı istilâ ettikten sonra Avrupa’da oynadığı rol arasında benzerlik kurar. Tuğrul Beyle birlikte İslâm dünya-

sında artık halifenin yanında bir de Türk sultanı vardır (Akçuraoğlu 1330: 18-20). Tıpkı Papa'nın yanında bir Cermen imparatorunun bulunması gibi... (A. Y. 1333: 21)

İslâm ve Hristiyan âlemleri arasındaki mücadelenin ilk safhasında Müslümanlar ilerleyen unsur olsa da Hristiyanların ana İslâm memleketlerine hücumu sadece Müslümanların geri çekildiği son asırlarda olmaz. İslâm fetihleri karşısında Hristiyan dünyası tarihte çeşitli reaksiyonlar göstererek karşı hücumla geçer ki bu hücumlar tarihte Haçlı seferleri (Ehl-i Salîb Muhârebeleri) adıyla bilinir. Bu hücumlarda İslâm âlemi topyekün bir savunma hâlinindedir. Araplar, Farslar, Kürtler, Çerkesler vs. bütün Müslüman unsurlar savunmaya iştirak eder ancak İslâm ordusunun büyük kısmını ve bilhassa kumandaların çoğunu Türkler teşkil eder. Sultan ve ümeranın büyük kısmının Türk olması hasebiyle askerî vazifeler de Türklerin elinde olduğu için Haçlılara karşı mukavemet eden gücün ekseriyetini de doğal olarak Türkler oluşturuyordu (Akçuraoğlu 1330: 20-21). Dolayısıyla Haçlı seferlerinde İslâm âlemini en çok Türk sultanları, Türk beyleri, Türk mücahitleri müdafaa etmişti. Akçura, Haçlı seferlerinden başlayarak Şark Meselesi'nde İslâm'ı müdafaa vazifesini Türklerin deruhte etmesi sebebiyle Şark Meselesi'ni bir Türk-Hristiyan kavgası olarak yorumlar (Akçuraoğlu 1336: 15-17).

Hristiyan dünyası, Haçlı seferleriyle cepheden gerçekleştirdiği hücumun başarısız olması üzerine daha stratejik bir düşünceyle İslâm dünyasını arkadan çevirme hareketine başlar. Kristof Kolomb, "âlem-i İslâm'ın menba-ı hayatı, hazine-i lâ yefnâsı itibar olunan" Hindistan'ı ele geçirerek Müslümanları zayıflatmak için "ehl-i salib idealiyle" (Haçlı ruhuyla) okyanusa açılır. Hindistan'da da Avrupalıları, "Büyük Timur" soyundan gelme Türk imparatorları karşılar ve Hristiyanlığın hücumuna karşı İslâm âlemini müdafaa ederler (Akçuraoğlu 1330: 21-22). Akçura bu vurguyla Türklerin İslâm âlemini koruyucu rolünü pekiştirir, doğuda da batıda da İslâm'ı Türkler'in müdafaa ettiğini daha belirgin kılmaya çalışır. 16. asır Türklerin büyük asrıdır. Batıda Osmanlı orduları Viyana'ya kadar gider, doğuda Gürgenî devleti Hindistan'a hâkimdir, kuzeyde de Hanlar bütün Rusya'yı tâbi kılmıştır. Ancak 17. yüzyılın sonlarından itibaren Türklerin ve Müslümanların ricâtı başlar (Akçuraoğlu 1336: 17-18). Akçura, İslâm âleminin bu süreçteki durumunu şöyle tasvir eder: "Müntehâ-yı garbında Avrupa-yı merkezî ve Afrika-yı şimâlîde mütearrız ehl-i salîb ile mütemâdi cenkleşerek ve her fersah mesâfeyi aylarca müdâfaa ederek yavaş yavaş geri çekilen bir Türk İmparatorluğu, Saltanat-ı Aliyye-i Osmâniyye vardır; müntehâ-yı şarkta ise ehl-i salîbin çevirme hareketlerine, Fransız ve İngilizlerin mütemâdi ifsâdât ve muhârebâtına mukâbele ile uğraşan, fakat o da yine yavaş yavaş ricat eden diğer bir Türk İmparatorluğu, Saltanat-ı Aliyye-i Gürgenîye vardır. Avrupalılar bu iki muazzam ve muhteşem Türk-İslâm devletleriyle çarpışıyorlar, onları tanıyorlar, onları takdir ediyorlar ve aynı zamanda mahva çalışıyorlar... Bu iki karakol devlet arasında, onların hıfz ve sıyânetleri sayesinde âlem-i

İslâm'ın kısm-ı mutavassıtı, Mâverâü'n-nehir, İran ve Arabistan daha emin, daha müsterîh bir hayat geçirirler.” (Akçuraoğlu 1330: 22-23)

Bu iki devletten Hindistan Türk İmparatorluğu daha dayanıksız çıkar ve 1858'de İngilizler bu devlete son verirler; Akçura'nın deyimiyle “*Hind İmparatorluğu'nu Türkler elinden gasp ederler*”. Böylece İspanyol ve Portekizlilerin başlattığı âlem-i İslâm'ı arkadan çevirme hareketini başarıyla neticelendiren İngilizler, âlem-i İslâm'ın merkezine doğru ilerlemeye başlar (Akçuraoğlu 1330: 23-24, A. Y. 1327: 118). Altınordu Devleti parçalandıktan sonra yavaş yavaş ilerlemiş bulunan Rusya da nihayet 19. yüzyılın sonlarında İslâm âlemini kuzeyden kuşatır ve böylece kuzeyden Rusların, güneyden İngilizlerin çevirme hareketi karşısında İslâm dünyası iki kavisin içinde sıkışır (Akçuraoğlu 1336: 18-21). Görüldüğü gibi Akçura aslında iki tarihî cereyânı birleştirir. Türkler Müslüman, Slavlar da Hristiyan olduğu için Türk-Slav kavgası, İslâmiyet-Hristiyanlık kavgasının bir parçasıdır. Nitekim bir yazısında Balkan Hristiyanları karşısında Osmanlı ordusunun konumunu İslâm ordusunun şark kolu, Türk ordusunun güney kolu şeklinde belirler (Akçuraoğlu 1328: 767). Şark meselesi de esasen bir Türk-Hristiyan mücadelesidir, İslâm âlemi adına mücadeleyi bin yıldır Türkler yürütmüştür. Akçura'nın cümleleriyle: “*Türkler, Bizansîlerden başlayarak her türlü Hristiyan akvâm ile on asırdan fazla bir müddet çarpışmışlardır ve eylevm çarpışmaktadırlar. Bin sene muhârebesi devam etmektedir. Şark Meselesi bu bin sene muhârebесinin cihet-i siyâsiyyesidir.*” (Akçuraoğlu 1336: 16).

İslâm âleminin kuzeyden Ruslar, güneyden İngilizler olmak üzere Hristiyan âlemi tarafından çembere alındığı bir durumda Akçura, Almanların Müslümanların müttefiki olduğunu söyler. Böylece iki tarihî cereyânı müşterek müttefik üzerinden bir kez daha birleştirmiş olur. Birinci Dünya Savaşı, Türk ve Slav ırkları arasındaki kavgayla İslâm ve Hristiyan âlemleri arasındaki kavganın birleştiği vadide patlar. Türkler tarihî rollerinin yüklediği bir vecibeyle “*bin yıl muhârebесinin*” bu son savaşı için tarihî mevzilerine koşarlar ve Türk dünyası ve İslâm âlemi adına bir ölüm kalım savaşına girerler. Akçura bu savaşta Cermenleri, Slavlara karşı Türklerin, Hristiyan âlemine karşı Müslümanların müttefiki olarak konumlandırır. Slavlara karşı Türklerle ile Cermenlerin ittifakı müşterek menfaatler gibi uluslararası politikada her zaman cari olan anlaşılır unsurlarla izah edilebilirken, Hristiyan Cermenlerin İslâm ve Hristiyan âlemlerinin çarpıştığı bir meydana Müslümanlardan yana olması nasıl açıklanabilir? Yukarıda çizilen tarihî panorama Türkler ve Müslümanlar cihetinden bu ittifakı makul kılar, en nihayet Hristiyan âlemine karşı bir Hristiyan unsuru kullanmakta Müslümanlar açısından bir sıkıntı yoktur. Ancak Hristiyan Cermenlerin, Hristiyan dünyasına ve Hristiyan İngilizlere karşı İslâm âleminin ve onun savaş meydanındaki temsilcisi olan Türklerin yanında bir pozisyon almasını Akçura ikna edici bir şekilde nasıl açıklayacaktır? 1300 yıldır devam ettiği iddia edilen Hristiyan-Müslüman mücadelesinin bu son savaşında Cermenlerin Müslümanlar ile ittifak yapması bir çelişki değil midir? Sorunun cevabı, bu

sefer yakın tarihe ait bir başka cereyânda, İngiliz-Alman mücadelesinde gizlidir. Zirâ Türkleri, tarihî mevzilerine iten önemli bir haricî sebep de “*bütün âlemin rahatını bozan cihânşümûl İngiliz-Alman nizâdır* (Akçuraoğlu 1328: 767-768)”.

3. Almanya-İngiltere Rekâbeti

Hristiyan ve İslâm dünyalarının mücadelesi içinde Hristiyan Cermenlerin, Müslüman Türkler ile İslâm dünyasının müttefiki oluşu bir çelişki yaratmaktadır. Akçura bu çelişkiyi, Hristiyan dünyası içindeki bölünmüşlük ve İngiliz-Alman rekabeti ile aşar. “*Zamanın müruru, efkâr ve mekâsıdın hayli tebeddülüne sebep olmuştur. İngilizler âlem-i İslâm’daki fütuhâtlarını bütün âlem-i Nasrâniyyet nâmına değil kendilerinin, İngilizin hesabına yapıyorlardı.*” Aynı şekilde kuzeyde Ruslar da Hristiyanlık adına hareket ettiklerini söyleseler de gerçekte kendi menfaatleri için çalışıyorlardı. Bu suretle maddî menfaatler sebebiyle Hristiyan dünyası kendi içinde bölünüyordu. Osmanlı İmparatorluğu’nun umûmî bir Hristiyan taarruzundan masun kalması da bu bölünmüşlük sayesindeydi (Akçuraoğlu 1330: 24). Hristiyan Avrupa’nın kendi içindeki bölünmüşlüğünü ve menfaat çatışmasını açık bir şekilde İngiliz-Alman rekabetinde görmek mümkündür. Akçura bu rekabet için “*Elyevm, siyâset-i âleme hâkim en büyük mesele İngiliz-Alman rekâbet ve nizâdır ve bu rekâbet ve nizân mebnî-i aleyhlerinden biri belki de birincisi, yakın şark yani memâlik-i Osmâniyye ve İslâmiyye’dir.*” der (A. Y. 1326a: 388). Avrupa devletlerinin kendi aralarındaki münasebetlerini tayin eden en önemli amil Şark meselesi olduğu için (A. Y. 1330a: 12) Hristiyan Avrupa’nın bölünmüşlüğünün temelinde de İslâm dünyasının paylaşımı meselesi yatıyordu. Akçura, Almanların İslâm dünyasının müttefiki olmasını bu manzara içine yerleştirerek şaşırtıcı ve şüpheli bir gelişme olmaktan çıkarır.

İngiliz-Alman rekabeti, millî birliğini kuran Almanya’nın hızla gelişerek sanayi ve ticareti için kaynak ve pazar arayışına girmesiyle başlar. “*Kendisini bütün dünyanın sahib-i meşrûu*” sayan İngiltere, Almanya’nın sömürge arayışından rahatsız olur. Sömürgecilik faaliyetlerine Almanya’dan önce başlayan diğer Avrupa devletleri dünyayı kendi aralarında paylaştıkları için pazar ve kaynak sıkıntısı çeken Almanya, dikkatini Türkiye’ye çevirir. Fakat Türkiye üzerinde diğer büyük devletlerin de çeşitli siyasî ve iktisadî çıkarları vardır (Akçuraoğlu 1329: 27-30). Bu esnada diğer devletlerin şarktaki durumu şöyledir: Ruslar İstanbul ve boğazlara, Avusturyalılar Selanik’e doğru ilerlemeye çalışırken İngiltere ise Hindistan yolunun güvenliği için bu iki gücü Akdeniz’e indirmemek amacıyla Osmanlı devletinin “*tamamiyet-i mülkiyesine*” taraftar görünmektedir. Fransızlar ise Osmanlı dünyasındaki kültürel nüfuzlarından istifade ederek iktisadî ve kültürel sömürülerini devam ettirmektedirler. Bu şartlar içinde Almanya, Osmanlı coğrafyasında söz sahibi olabilmek için özel program hazırlayarak tatbik koyulur. Alman programının esasını Osmanlı’nın Asya toprakları üzerinde Hindistan’ı Avrupa’ya bağlayacak bir demir yolu inşa etmektir. Almanya bu sayede Anadolu, Suriye, Irak gibi bakir bölgelerin zenginliğinden faydalanacak ve daha önemlisi İngiltere’nin en büyük zenginlik kaynağı olan Hindistan’a daha

kısa bir yoldan ve daha hızlı bir şekilde ulaşmak suretiyle İngiltere’ye de büyük bir darbe vurmuş olacaktı (Akçuraoğlu 1330: 25, A. Y. 1326a: 388-389).

İngiltere’nin genel siyaseti, sanayisi için hammadde kaynağı ve mamûl maddeleri için pazar vazifesi gören sömürgelerini muhafaza etmek, ürünlerinin serbest dolaşımını temin ederek büyük sanayi üretimi ve ticari faaliyetinin devamını sağlamak ve bu hususlar için ticaret yollarını denetimi altında tutmaktı. İngiltere’nin doğu ve Türkiye siyaseti de bu çerçevede içerisinde şekilleniyordu (A. Y. 1326a: 389; A. Y. 1326b: 408). Hindistan, İngiltere için çok önemliydi ve “*Hindin en kısa deniz ve kara yolu memâlik-i Osmâniyyeden*” geçiyordu (Akçuraoğlu 1336: 42-43). Hindistan yolunu emniyet altına almak, bunun için de bilhassa Avusturya ve Rusya’nın güneye inmesine mani olmak için İngiltere 18. asrın sonlarından itibaren yaklaşık bir asır boyunca Türkiye ile dostluk siyaseti takip etmiş ve Osmanlı’nın toprak bütünlüğünden yana tavır koymuştu. Çünkü İngilizlerin içtihadına göre Hindistan yolu ya doğrudan İngilizlerin elinde olmalıydı ya da İngiltere için tehlike arz etmeyecek kadar zayıf bir devletin idaresinde kalmalıydı. Bu itibarla Osmanlı devleti İngiltere için uygun bir müttefikti. Akçura, uluslararası politikayı oldukça gerçekçi bir zeminde tahlil eder. İngiltere’nin Türkiye üzerindeki ekonomik çıkarlarına ve daha önemlisi Hilafet ile ilgili tasarılarına dair tespitleri zamanına göre son derece önemlidir. İngiltere, özellikle Rusya’ya karşı Osmanlı İmparatorluğu’nu müdafaa ederken asıl maksadı bir yandan Hint yolunu güvende tutarak Türkiye pazarını kendisine açık tutmak diğer yandan da “*kuvve-i hilâfet*”in kendisi için “*hem pek faydalı, hem de gayet zararlı olabilecek müdhiş bir silah*” olmasından dolayı hilâfeti kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktı. Böylece halifenin dostu sıfatıyla hem Hint Müslümanlarının nezdinde meşruiyet kazanacak hem de halifeliğin kendisi için yaratabileceği muhtemel tehlikeleri önlemiş olacaktı (A. Y. 1326a: 389; A. Y. 1326b: 408-409). Fakat 93 Harbi ve Berlin kongresinden sonra İngiltere, bir asırlık Türkiye siyasetini değiştirir: “*Bundan böyle, İngiltere siyâset-i şarkıyyesi Türk dostluğu esâsından, gittikçe mütezâyid bir süratle ayrılır, uzaklaşır; nihâyet bir dereceye gelir ki artık İngiltere, Devlet-i Osmaniyye tamâmiyet-i mülkiyyesinin müdâfii olmak şöyle dursun, mevcûdiyet-i Osmaniyye’nin bile adüv-i bi-âmânıdır...*” (A. Y. 1326b: 410)

Akçura, Ermeni meselesinin ortaya çıkışının da Türk-İslâm düşmanlığına dayalı yeni İngiliz siyasetinin bir eseri olduğunu, İngiltere’nin bu yeni anti-Türk ve anti-Müslüman siyasetinin Mısır, Makedonya, Girit, Arabistan, Irak ve Akabe meselelerinde de müşahede edilebileceğine işaret ederek iç kamuoyunda bazı yazarların Kırım Harbi’nde takılı kalarak İngiltere’nin hâlâ Türk dostu olduğunu iddia etmelerini eleştirir (A. Y. 1326b: 410).

İngiltere’nin Türkiye siyasetini değiştirdiği bir ortamda, Almanya’nın yeni bir güç olarak yükselişi ve İngiltere ile küresel düzeyde bir rekabete girişi Türkiye’nin menfaatine olur. Almanların Osmanlı Devleti’ne yaklaşım tarzları İngilizlerden farklıydı. Çünkü Osmanlı topraklarını istilâ etmeye diğer devletler müsaade etmeyecekleri için şark programını hayata geçire-

rek Osmanlı mülkünde Hindistan'a kadar uzayan bir demiryolu yapabilmeyenin tek yolu Osmanlı devleti ile yakınlaşmaktan geçiyordu. Bu sebeple Almanlar, Osmanlı topraklarında sadece iktisadî faaliyet ile yetinerek Osmanlı siyasî hâkimiyetine zarar vermemeliydiler. Osmanlı devletinin güçlenmesine çabalamak ve diğer devletlere karşı tamamiyet-i mülkiyesini korumak Almanların menfaatineydi. Bu suretle Almanlar, dünyanın her tarafında rekabete giriştikleri İngilizlere en büyük darbeyi şarkta vuracaklardı. Bağdat demiryolunun İslâm dünyasını Hilâfet merkezine bağlamasıyla birlikte Almanlar halifenin ve bütün Müslümanların dostluğunu kazanacaklar ve böylece şarktan İngilizleri kovabileceklerdi. İşte Almanların şark siyasetinde İngiltere'yi en çok telaşlandıran husus, halifeyle birlikte bütün İslâm âleminin İngiltere aleyhine kullanılmak istenmesi olmuştur (A. Y. 1326a: 389-390, Akçuraoğlu 1330: 26-27).

Akçura, 19. asırda "*fikr-i milliyet*" Osmanlıları Avrupa'dan atınca "*hükümet-i Osmâniyye, on dokuzuncu asr-ı milâdînin sonlarına doğru, şarkı garba, Asya'yı Avrupa'ya, Hilâfet'i pâdişâhlığa tercih eylemiştir*" diyerek Almanların şark siyasetiyle Osmanlıların değişen siyasetini bağdaştırır. "*Avrupa'da Saltanat-ı Osmâniyye'nin tamâmiyet ve satveti aleyhine tesir eyleyen fikr-i dînî ve millî, Asya'da, bilakis, saltanat-ı mezkûrenin kökleşmesine, kuvvetlenmesine, ihtimâl genişlemesine bile hizmet edebilirdi.*" Tarihin zorlamasıyla Osmanlı siyasetinin yönü değişiyordu. Bu değişimin ilk neticesi de "*siyâset-i hâriciyyede, Devlet-i Osmâniyye'nin İngiltere dâire-i muhâdenetinden çıkıp, Alman dostluğuna geçmesi olacaktı* (A. Y. 1326c: 428)." Nitekim "*Sultan Abdülhamid-i Sâni his olunacak derecede Alman tarafını tutuyordu* (Akçuraoğlu 1328: 768)." İngiltere, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Boğazlar civarında ve Kafkasya hududunda oyalanmasını istiyordu. Arabistan, Irak ve özellikle Süveyş Kanalı'yla ilgilenecek olsa İngiltere hemen Vilâyât-ı Sitte veya Vilâyât-ı Selâse'de bir iş çıkarıp Osmanlıların dikkatini oraya çekirdi. Şimdi, "*Almanya ve Türkiye müşterekü'l-menâfi' bir siyâset-i İslâmiyye ta'kîb ettikçe, İngiltere'nin şarktaistirâhat ve emniyeti münselib oluyordu* (A. Y. 1326c: 428)."

Görüldüğü gibi Akçura, İngiliz-Alman rekâbetinin verdiği açıklama gücüyle Almanya'yı hem bütün Müslümanların müttefiki yapmakta, hem de Avrupa'dan kovulduğu için bir yandan Anadolu'da tutunmak, diğer yandan yönünü doğuya çevirmek zorunda kalan Türkler için Rus ve İngiliz tehdidi-ne karşı müttefik, Türk birliği ve ittifak-ı İslâm siyasetleri için ise maddî bir dayanak hâline getirmektedir. Akçura daha erken bir tarihte, Üç Tarz-ı Siyaset'te ittifak İslâm ve Türk Birliği siyasetlerinin gerçekleşebilme ihtimâlini uluslararası politika düzleminde tartışmıştı (Akçuraoğlu 2004: 188-191). Akçura'nın Türk birliğinin önündeki tek haricî engel olarak işaretlediği Rusya'ya karşı kuvvetli bir müttefik işlevi yüklenen Almanlar, Türk birliğini mümkün bir proje mevkiine yükselttikleri gibi İslâm âleminin İngiliz ve Fransız sömürsünden kurtulabilmesi için de bir umut ışığı olmaktadır. Bağdat demiryolunun Rusya'nın doğu Anadolu vilâyetleri üzerinden Irak ve İskenderun'a inmek emellerine "*demirden bir mâni*" teşkil ettiğini belirtmek

suretiyle Anadolu'nun savunması açısından da Almanya'nın önemine dikkat çekmektedir (A. Y. 1330a: 13). Akçura'ya ait şu satırlar konumuz açısından oldukça kıymetlidir: *“Almanya Devlet-i Osmâniyye'nin Asya ve Hilâfet siyâsetine kuvvetü'z-zahrdır. Ermeni Vâkası'nda, Girid Meselesi'nde, Makedonya işlerinde menâfi-i Osmâniyye'yi ciddiyetle müdâfaa ederek Saltanat-ı Osmâniyye'nin Avrupa ve Asya hudûdlarını muhâfazaya çalışmış ve bu suretle Şark siyâsetinin devâm ve muvaffakiyetini mümkün kılmıştır.”* (A. Y. 1326c: 428)

4. Üç Kavganın Birleştiği Nokta: Üçlü İttifaklar ve “Tarihî Mevzi”

Türk-Slav mücadelesi, İslâmiyet-Hristiyanlık mücadelesi ve Alman-İngiliz mücadelesi şeklindeki üç tarihî cereyânın hâsıl ettiği netice üçlü ittifaklar sistemidir. Türk-Alman yakınlaşmasından ve Bağdat demiryolu projesinden tedirgin olan İngiltere, Almanya'yı sadece doğuda değil bütün dünyada bir rakip olarak görür ve bu küresel rakiple mücadele edebilmek için Fransa ve Rusya ile anlaşma yoluna gider. İngiltere, İslâm âleminin Afrika kısmını Fransa'ya bırakmak suretiyle 1904'te Fransa ile anlaşır. Almanya'yı daha büyük bir tehdit olarak görmesi sebebiyle eski düşmanı Rusya'ya ile de 1907'de anlaşarak İslâm âleminin Orta Asya kısmını Rusya'ya bırakır, yani *“Türklerin tarihî düşmanları olan Slavlarla”* birleşir. Böylece İngiltere'nin ittifaklar sistemiyle *“itilâf-ı müselles”* doğar (A. Y. 1326c: 428-429, Akçuraoğlu 1330: 29, Akçuraoğlu 1328: 768).

Akçura, *“itilâf-ı müsellesin çimentosu, bu üç devleti birbirine yapıştıran madde-i iltisâkiyye, parçalanmış İslâm ve Türk memleketlerinin kanıdır”* der. Üçlü anlaşmanın amacı, *“Türk-Slav mücadelesi”* ile *“İslâmiyet-Hristiyanlık mücadelesi”*ni son noktaya taşıyarak amacına ulaştırmak, yani son Türk hakanlığı ile İslâm hilafetini tamamen ortadan kaldırmaktır (Akçuraoğlu 1330: 29). Bütün bu hususlar Akçura'nın anlatısında neden Türklerin Almanlar birlikte I. Dünya Savaşı'na katılmak zorunda olduğunu açıklar. Gerek Türk-Slav kavgasında, gerekse İslâmiyet-Hristiyanlık âlemlerinin mücadelesinde Türklerin ve Müslümanların stratejik müttefiki Cermenlerdir. Türk-Slav kavgasının ortaya çıktığı ilk günden beri Cermenler ile Türklerin ortak menfaati Slavların gelişmesini önlemek üzerine kuruluydu. İngiliz-Alman rekabeti de İslâm ve Hristiyan âlemlerinin mücadelesinin son aldığı şekilde Cermenleri İslâm âleminin müttefiki yaptığı gibi Türk-Slav mücadelesi de zaten bu mücadelenin bir parçasıydı. İşte İslâm dünyasını yok etmek üzere kurulmuş bulunan *“itilâf-ı müselles”*e karşı tarihin bir zorlaması olarak Türk, Cermen ve Macar ittifakı doğuyordu. Bu iki blok arasındaki çatışma 19. asırda diplomatik olarak başlar. Akçura'ya göre Reval Mülâkatı, Trablusgarp Savaşı, Balkan Harbi hep bu çatışmanın unsurlarından ibarettir. İtilâf devletleri Osmanlı Devletini zayıflatmaya çalışıp kısmen de başarılı olduktan sonra Almanya imparatorluklarına saldırır ve böylece Cihan Harbi başlar (Akçuraoğlu 1330: 29-30).

Akçura, Türkler açısından Dünya Savaşı'nın iki devreye ayırır. Türkler savaşın ilk devresinde kendi arzu ve iradeleri ile değil, zorla savaş meydana gönderilirler. Ruslar en az 200 bin Müslüman Türk neferi Almanlara

karşı cepheye sürer. Türkler için savaşın ikinci devresi Osmanlı Devleti'nin Alman ve Macar milletlerin yanında savaşa girmesiyle başlar. *"Bu devrede Türkler artık menfaat ve zararlarını, emel ve arzularını iyice ölçerek, şuurlu bir surette harbe iştirâk"* ederler. Osmanlı devlet adamları, *"Osmanlılığın, Türklüğün ve İslâm'ın"* menfaatlerini *"akıllarının erdiği kadar"* düşünerek harbe iştirak kararı verirler (A. Y. 1330b: 380-381). Osmanlı Devleti savaşta tarafsız kalabilir miydi? Bu yakın tarihimizin en tartışmalı konularından birisidir. Akçura'nın kanaati şöyledir: *"İtilâf-ı müselles ve yamaklarının Harb-i Umûmi'den umdukları mâl-ı ganimetin belki en yağlı parçası şark-ı karîb olacaktır; Cihân Harbi de kısmen bizim yorgan için kopmuştu. Bu, böyle iken Devlet-i Osmâniyye'nin harbe iştirâk etmemesi hiç kâbil olabilir miydi? Bir dereceye kadar bizim hayatımız, yurdumuz, istiklâlümüz, istikbâlümüz üzerine çıkan kavgaya yabancı ve seyirci kalmamız, hatta câiz olabilir miydi?.. Sırf askerî ve sevkulceyş bir nokta-i nazardan da Devlet-i Osmâniyye'nin 1914-1915 harbinde bîtaraf kalması imkân hâricinde idi; mevzi-i coğrafimiz iktizâsı, bîtaraflığımızı bile mutlakâ tarefyenden biri lehine kullanmak mecburiyetinde kalacaktık..."* (A. Y. 1331: 7)

Akçura daha geç bir tarihte de tarafsızlık meselesine temas eder. 1928 yılında yayımlanan bir yazısında konuyu teferruatlı bir şekilde ele alır, Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi ile ilgili yerli ve yabancı belgeleri inceler, İttihat ve Terakki erkânının savaş suçlusu sayılması için vaktiyle kendisinden de görüş alınan ve "Osmanlı Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Tarih-i Harb Küllüyâtı"ndan çıkan "Cihân Harbinde Osmanlı Harekâtı Tarihçesi" (1338) isimli kitabın mukaddimesi vesilesiyle savaşın çıkışına dair kendi görüşlerini serdedir, Osmanlı Devleti'nin savaşta tarafsız kalabileceği iddiasını tartışır ve nihayet Bolşevik devriminden sonra neşredilen Rus dışişleri bakanlığına ait gizli yazışmalardan hareketle tarafsız kalabilmenin imkânsızlığını beyân eder. Bu belgelere göre Rusya daha savaştan önce İstanbul'da bir karışıklık çıkarıp İstanbul'u zapt ederek boğazları ele geçirmenin plânlarını yapmaktadır (Akçuraoğlu 1928a: 7-13, 26-29).

Tarafsızlığın imkânsızlığını vurgulayan Akçura üçlü ittifakı Türkler açısından *"tarihî mevzi"* olarak kavramlaştırır ve Türklerin savaşta tarafını *"tarihçe hatasız"* ifadesiyle takdir eder. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmek gibi bir şansı yoktur çünkü savaş zaten Türk ve İslam memleketlerini paylaşmak için çıkmıştır. Dolayısıyla Türklerin, kendileri yok etmek isteyen İtilâf Devletlerine karşı Cermenler ve Macarlar ile ittifak yaparak savaşa girmesi tarihî cereyânlara ve Türklerin bu cereyânlar içindeki tarihî mevzilerine tamamen uygundur. Akçura'ya ait şu satırlar savaş ilgili düşüncelerini anlamak için oldukça öğreticidir: *"Hilâfet makâmı, Türk İmparatorluğu meselenin mâhiyet-i hakikiyyesini, bu muhârebenin en ziyâde âlem-i İslâm ve Türklük üzerine koştunu pekiyi derk ettiğinden hemen tarihî mevziine koştı. Almanlara muâvenet eylemek üzere ordularını hudûda sevk ettiği gibi, manevî silâhını da kullanarak cihâd-ı ekberi ilân eyledi. Devlet-i Osmâniyye'nin bugün tuttuğu mevzi tarihçe hatâsızdır... Cihân Harbi'nde beşeriyetin şimdiye kadar hiç görmediği, tufânlardan daha müdhiş olan bu hâilede, beşe-*

riyyetin efrâdı, binlerce senelik tarihlerinin mümessili sıfatıyla sahne-i târihe çıkıyorlar.” (Akçuraoğlu 1330: 30-31)

Akçura, Türklerin savaşta konumunu sadece stratejik olarak onaylamaz, hak ve hukuk açısından da doğru bulur ve şöyle der: “*Bu hengâmede mevki-i siyâsî ve askerimiz hatâsız olduğu gibi, emelimiz, idealimiz de mücerred ve mutlak hak nokta-i nazarından haklıdır. Ben İslâmların, Osmanlıların bundan daha haklı bir harb ettiklerini bilemiyorum. Biz bu harbde bütün muhâriblerin kabul ve tazîm ettikleri bir esâsı, milletlerin istiklâl ve hürriyetini, dinlerin istiklâl ve hürriyetini, yani yalnız gasb ve zabta müstenid fiilî vakâyie karşı, vicdân ve esâsât-ı mutlakanın metâlibini müdâfaa ediyoruz; bu mutlak mebdelerin kuvveden file çıkmasını istiyor ve onun için kan döküyoruz. Türkleri, İslâmları, kendilerinin arzusu veçhile kurtarmak, yaşatmak istiyoruz.*” (Akçuraoğlu 1330: 31)

Görüldüğü gibi Akçura, I. Dünya Savaşı’nı Türklerin ve İslâm âleminin kurtuluş savaşı olarak mütâlaa eder. Osmanlı Türkleri sadece vatanlarının müdâfaa etmemekte, imparatorluk haricinde kalan Türk ve Müslüman kardeşlerini mahkûmiyet ve sömürüden kurtarmaya da çalışmaktadırlar (A. Y. 1330b: 381-382). Türkçülerin bu savaşı, bir “*mefkûre savaşı*” telakki etmeleri bu noktada manidârdır (A. Y. 1331: 9-10). Nitekim savaşın Türk ve İslâm âleminin uyanışı için bir başlangıç olabileceği düşünülmektedir: “*Osmanlı Devleti, Türk hakanlığı ve İslâm hilâfeti hayatının mutlak bir sûrette en mühim bir devresini geçirmektedir. Çok kullanılarak biraz aşınan hayât ve memât kavgası tabirini, girdiğimiz harb-i mehîbe tam ve hakiki manâsıyla tatbîk edebiliriz: Bugünün ferdâsı necât veya memâttir.*” (A. Y. 1331: 8)

Akçura, savaşa oldukça geniş bir pencereden bakarak bütün Müslümanların esaret ve sömürüden kurtuluşu şeklinde bir gaye ve ideal yükler. Türklerin bin yıldır İslâm âlemi adına aralıksız sürdürdüğü muharebenin, Türk-Slav ve Hristiyan-Müslüman kavgasının, Şark meselesinin son cengidir bu savaş. Akçura, Haçlı Seferleri’nde İslâm dünyasını Türkler ile birlikte diğer Müslüman kavimlerin de müdâfaa ettiklerini söylemişti. Şimdi bunu hatırlatırcasına Cihâd-ı ekberin ilân edildiği bir zamanda İslâm dünyasına şöyle bir çağrıda bulunur: “*Türk, Arap, Kürd ve Lazların, bütün Osmanlı ve Müslümanların Rus ve İngiliz’e karşı kılıç çekmeleri, coğrafyanın, tarihin, etnografyanın, Aġaoġlu’nun [Ahmet Aġaoġlu] sevdiği bir tabiri ile mukadderât-ileyhenin ilcââtıdır.*” (Akçuraoğlu 1330: 30)

Akçura, I. Dünya Savaşı bağlamında serdettiği bu mülahazalarının esasını teşkil eden bazı fikirlerini savaştan önce ve sonra da açıklamıştır. Bu bağlamda Akçura kendi fikrî serüveni içerisinde tutarlıdır. Daha 1909’da Almanya ile ittifak düşüncesini dillendirerek II. Abdülhamid’in Alman dostluğu siyasetini över (Georgon 1999: 117). 1910 yılında ise Slav/Rus tehlikesine karşı şunları yazar: “*Eğer Türkler, al-el-husûs Osmanlı Türkleri, Fâtih ve Kânûnîler zamanında olduğu gibi bu sefer de istikbâli düşünmek istemezlerse, Türklüğün kuvvetinin birleştirilmesi için çâreler aramazlarsa, Slavlığın târihî düşmanlarıyla birleşip bir tedbîr kurmazlarsa, Slavlığın yarım asırdan beri devam eden ihâta ve tefrîk hareketi muvaffakiyetle biter, kısaçlar sıkışıp,*

merhametsiz kama kalbi yarar ve Türklük de o zaman -Allah esirgesin- son nefesini vermiş olur..." (A. Y. 1326d: 455-456)

Akçura I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, 1919 yılında, yine İstanbul Türk Ocağı'nda verdiği "*Cihân Harbine İştirâkimiz ve İstikbâlimiz*" konulu bir konferansta, beş yıl önceki "*Türk, Cermen ve Slavların Münâsebât-ı Tarihiyyeleri*" konferansını hatırlatarak buradaki iddialarının doğru çıktığını ifade eder (Akçuraoğlu 1924: 8). Sadece Osmanlı Türklüğü değil, Türklüğün diğer kısımları da düşünüldüğü takdirde Cihan Harbi'nden Türklerin kazançlı çıktığını iddia eder. Türklerin savaşa girişinin bir "*mecburiyyet-i tarihiyye*" olduğunu, Türkiye'nin doğru ve hatasız bir mevzide yer aldığını yineleyerek Rusya'nın bugünkü siyasî ve ikisadî krizini Türkiye'nin Rusya aleyhine savaşa girerek boğazları kapamasına bağlar. Osmanlı Türklerinin savaşta pozisyonunu, büyük bir meydan muharebesinde düşmanın hücumuna maruz kalan bir askerî birliğe benzetir; birlik ağır yara almıştır ancak muharebe de kazanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Türkleri ağır zayıat almıştır fakat bu sayede Türk dünyasının geri kalan kısımları Rus hâkimiyetinden kurtularak büyük bir millî uyanış sürecine girmiştir (Akçuraoğlu 1924: 1-14, 20).

1921 yılında Sebilü'r-Reşâd mecmuasında yayımlanan ve 1924 yılında çıkan "*Siyaset ve İktisat*" isimli kitabına da koyduğu "*Vaziyetimiz ve Vazîfele-rimizden Birisi*" başlıklı hitâbesinde de aşına olduğumuz bazı düşüncelerini tekrarlar. Cihân Harbi'nin "*memâlik-i Osmâniyye*"yi paylaşmak için çıktığını, Osmanlı Türklerinin hem hayat ve hürriyetleri, hem de esaret altındaki bütün İslâm dünyası için savaşa girdiğini, Türklerin haçlı seferlerinden beri İslâm âlemi adına Hristiyan Batı ile bilâ-fâsıla savaştığını, Cihân Harbi'nin de "1000 yıl muhârebesi"nin bir devamı olduğunu ifade eder. Bu bağlamda Mustafa Kemâl'in de son haçlı seferine karşı zafer kazanarak Selahaddin Eyyubî gibi Müslüman ordusunun büyük kumandanlarından biri sayılacağını ekler (Akçuraoğlu 1924: 44-50).

Netice

Akçura, I. Dünya Savaşı'nı uzun bir tarihî plân ile birlikte ele alır. Savaşın ortaya çıkışını ve bilhassa Osmanlı Devleti'nin savaşa girişini, birincisi "*tarihî Türk-Slav mücadelesi*", ikincisi "*tarihî İslâm âlemi-Hristiyan âlemi mücadelesi*" olmak üzere iki büyük tarihî cereyânla izah eder. Yakın tarihe ait üçüncü bir cereyânla, "*Alman-İngiliz rekâbeti*" ile de kurduğu yapıyı destekler. I. Dünya Savaşı bu tarihî cereyânların birleştiği noktada patlar. Savaş büyük ölçüde Türk-İslâm dünyasının paylaşımı için çıkmıştır. Dolayısıyla bin yıldır Slavlarla ve İslâm âlemi adına bütün Hristiyan dünyasıyla çarpışan Türklerin, I. Dünya Savaşı'na girmeleri Akçura'ya göre kaçınılmazdır, tarihî bir zorunluluktur. Türklerin ve Müslümanların tarihî düşmanları, bin yıllık mücadeleyi neticeyi bağlamak için bu savaşı çıkarmışlardır. Savaşın tarafları, tarihlerinin birer temsilcisi sıfatıyla savaş meydanına çıkmaktadır. Kendi tarihlerinin büyük cereyânları ve bu cereyânların yüklediği misyon Türkleri bu savaş meydanına taşımış, Türkler de şuurlu bir şekilde "*tarihî*"

mevzilerine” koşmuşlardır. Asırlardır verdikleri ölüm-kalım mücadelesinin son safhası olan bu savaşta Türkler tarihen haklı ve doğru taraftadır.

Akçura, hem Türk-Slav mücadelesinde, hem İslâm ve Hristiyan âlemlerinin kavgasında Cermenleri Türklerin ve Müslümanların tarihî ve stratejik müttefiki olarak mütalaa eder. Uluslararası politikayı gerçekçi bir zeminde tahlil eden Akçura’nın kuru bir Alman taraftarlığı yoktur. Almanların Osmanlı ve İslâm dünyasındaki menfaatlerinin ve emellerinin farkındadır; ancak bu emelleri diğer devletlerinki gibi sınırsız sömürüye ve yok etmeye matuf bulmaz. Almanlar Türklerin, Türkler de Almanların düşmanlarının düşmanıdır, Türkler ve Almanlar arasında bir kader ve menfaat ortaklığı vardır. Kısmen II. Abdülhamid devrinde, ama özellikle Balkan Savaşları’ndan sonra yüzünü İslâm âlemine ve Türk dünyasına dönen Türkiye’nin değişen siyaseti için Almanlar, Rusya ve İngiltere’ye karşı kuvvetli bir dayanak vazifesi görmektedir.

Akçura, söz konusu iki tarihî kavgaanın ona temin ettiği imkânla dönemin hâkim ideolojileri olan Turancılık ve ittihad-ı İslâm siyasetlerine ait unsurları birlikte kullanarak aynı anda hem İslâm âlemine seslenir, hem de onun bir parçası olan Türk dünyası için daha özel bir ton kullanır. Son tahlilde bu iki kavgayı da Türkler üzerinden birleştirir. Türk-Slav mücadelesinde Türk dünyasını bir bütün olarak görür. Rus ilerleyişi karşısında da Türk dünyasını yekvücut olarak seferber etmek ister. Rusların nihai hedefini Türk dünyasını önce bölmek, sonra çevirmek ve nihayet bir bütün olarak yok etmek şeklinde anlatarak Rusların gözünden de Türk dünyasını bir bütün olarak ihlas ettirmeye çalışır. Türklerin tarih boyunca birlikte hareket etmeyişi de ısrarlı bir şekilde tenkit eder. Bu husus ona hem Osmanlı Türklüğü özelinde, hem de Türk dünyası genelinde bir tarih eleştirisi alanı açar. Buradan da Türk birliğine dayalı gelecek vizyonunu besleyerek tahkim eder. Türkler ve İslâm âlemi arasında kurduğu ilişki, Türk milliyetçiliğinin “Türkler ve İslâmiyet” bahsindeki temel argümanları açısından son derece temsil edicidir ve belki de bu vadideki ilk örneklerden birisidir. Türklük ve Müslümanlığı, Slavlık ve Hristiyanlık karşısına koyarak, Türk ve İslâm kelimelerini sık sık birlikte telaffuz ederek, “millî ve dinî”nin, Türkçülüğe ve İslâmcılığa ait öğelerin birlikte yer aldığı ve bu açıdan ilk Türk-İslâm sentezi denemelerinden birinin yapıldığı bir metin inşâ etmiştir. Arap ve Türk devresi olarak iki kısma ayırdığı İslâm tarihinin son bin yılını Türk devresi olarak kabul eder ve bu bin yıllık süre içinde İslâm’ın yayılması ve korunması vazifesini Türk-İslâm sentezi çizgisindeki metinlerin mutâd olarak yaptığı gibi Türklerin uhdesine verir. Türkler Birinci Dünya Savaşı’na, sadece Osmanlı Türkleri veya Türk dünyası için değil, bin yıllık misyonlarının ve 1300 yıllık İslâmiyet-Hristiyanlık kavgasının tabii bir devamı olarak İslâm âlemi adına girmektedirler. Akçura, Haçlı seferleri örneği üzerinden Müslümanların kolektif hafızasını canlandırmak ve tıpkı Türk dünyasını bir bütün olarak Ruslara karşı hareket ettirmek istemesi gibi İslâm dünyasını da bir bütün olarak Hristiyan devletlere karşı seferber etmek ister. Bu amaçla bütün Müslümanları Hristiyan dünyasına karşı İslâm’ın muhafazası için Haçlı se-

ferlerinden olduğu gibi yine Türklerin yanında savaşmaya davet eder. Esasen I. Dünya Savaşı da yeni bir Haçlı seferinden başka bir şey değildir, bütün Müslümanlar Türklerin yanında cihad-ı ekbere katılmalıdır.

Akçura'ya ait bu düşüncelerin sadece savaşı meşrulaştırmak, belki de savaş kararını veren siyasilere hoş görünmek maksadıyla ileri sürüldüğünü düşünmek haksızlık olur. Akçura, konferanstaki temel düşüncelerini daha Balkan savaşlarından önce yazdığı çeşitli makalelerle işlemeye başlamıştır ki konferans metni de büyük ölçüde bu metinlere dayanmaktadır. Ayrıca I. Dünya savaşından sonraki senelerde de hem bu metinlere atıfta bulunmuş, hem de metinlere ruhunu veren düşünceleri yinelemiştir. Dolayısıyla Akçura'nın söz konusu düşünceleri sadece I. Dünya Savaşı özelinde değerlendirilebilecek pragmatik bir duruşun ürünü değildir. Onun farklı dönemlerde ve zeminlerde kaleme aldığı metinler bu bağlamda bir bütün olarak tutarlıdır. Akçura, sadece Birinci Dünya Savaşı'na girdiğimiz günlerde bu düşünceleri ileri sürmüş ve savaştan sonra vazgeçmiş değildir. Onun düşünce dünyası, idealleri, fikirleri, mücadeleleri ve tabii ki kökeni bir bütün hâlinde düşünülmelidir. Üç Tarz-ı Siyâset'te Türk birliğinin önündeki tek haricî engel olarak gördüğü Rusya'nın, Türkler üzerindeki dört asırlık hâkimiyetine son vermek ve bu yolla da memleketini esaretten kurtarmak Akçura'nın zihin dünyasındaki temel motivasyonlardan birisidir.

KAYNAKÇA

- AHMED CEVDET (1309). *Târih-i Cevdet*, Tertîb-i Cedîd, Cild-i Evvel, Dersaadet.
- AKÇURAOĞLU YUSUF (1328). "Târihî Mevzimizde", *Türk Yurdu*, Y.1, S. 24, s. 766-772.
- , (1329). *Eski "Şura-yı Ümmet"de Çıkan Makalelerimden*, İstanbul.
- , (1330). *Türk, Cermen ve Slavların Münâsebât-ı Târihiyyeleri*, İstanbul.
- , (1336). *Târih-i Siyâsî Notları: Şark Meselesine Dâir*, İstanbul.
- , (1924). *Siyâset ve İktisâd Hakkında Birkaç Hitâbe ve Makâle*, İstanbul.
- , (1928a). "Osmanlı Devleti Umûmî Harbde Bîtaraf Kalabilir miydi?" *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Nu: 19 (96), s. 1-29.
- , (1928b). "Türklük Fikri, Türkçülük Cereyânı, Türk Ocakları", *Türk Yılı 1928*, İstanbul.
- , (2004). "Üç Tarz-ı Siyaset", *Üç Tarz-ı Siyaset ve Düşünce Akımları*, Çeviri-yazı: Recep Duymaz, İstanbul, s. 167-192.
- A. Y. [Akçuraoğlu Yusuf] (1326a). "Almanya, İngiltere, Türkiye ve Âlem-i İslâm", *Sırât-ı Müstakîm*, Aded: 101, s. 388-390.
- , (1326b). "Almanya, İngiltere, Türkiye ve Âlem-i İslâm 2", *Sırât-ı Müstakîm*, C. 4, Aded: 102, s. 408-410.
- , (1326c). "Almanya, İngiltere, Türkiye ve Âlem-i İslâm 3", *Sırât-ı Müstakîm*, C. 4, Aded: 103, s. 427-429.
- , (1326d). "Türkler ve İslavlar", *Sırât-ı Müstakîm*, C. 4, Aded 104, s. 453-456.
- , (1327). "Türk Âleminde", *Türk Yurdu*, Y. 1, S. 4, s. 116-120.

“Türklerin, Cermenlerin ve Slavların Münâsebât-ı Târihiyyeleri”

- , (1330a). “Geçen Yıl-1329 Senesinde Siyâset-i Umûmiyye”, *Türk Yurdu*, Y. 3, C. 6, S. 1 (61), s. 3-17 (2019-2033).
- , (1330b). “Cihân Harbi ve Türkler”, *Türk Yurdu*, Y. 3, C. 7, S. 13 (73), s. 379-384 (2425-2430).
- , (1331). “Geçen Yıl”, *Türk Yurdu*, Y. 4, C. 8, S. 1 (79), s. 5- 10 (2515-2520).
- , (1333). “Akvâm-ı Müslime Târihinin Devrelere Taksimi”, *Türk Yurdu*, Y. 6, C. 13, S. 15 (143), s. 19-23 (3569-3573).
- Cihân Harbinde Osmanlı Harekâtı Tarihçesi Cüz-1 Çanakkale Muhârebâtı* (1338). Dersaadet.
- GEORGEON, François (1999). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, İstanbul.